

Oljuprísir uppá langt og stutt sikt

VINNUSÍÐU-GREININGIN

 Rolf Guttesen
 Rg@georg.ku.dk

Tá Yom-Kippur ella Oktoberkríggjó brast á í 1972, hekkáði prísurin á olju eftir stuttari tóð upp til tað 4-dupulta. Prísurin var í tátíðar pengum \$3 í 1972, men í 1974 var hann heilt uppi á \$12. Hetta kom sum eitt kvokkur viða hvar, eisini í Føroyum.

Einaferð var oljukreppa

Tað kallaðist oljukreppa, og nærmast punktur kom í her í vesturheiminum, meðan tey kommunistiku londini, sum hóvdú sítt eiga system, sloppu undan í fyrra umfari. Tað árið, á jólum 1973, vóru gótylktirnar slóktar í Vestur-Berlin og einki stórt jólatræ var á torginum. Men á Alexanderplatz í Eystur-Berlin, hovudsætnum í DDR sum nú er horvið, vóru dupult so nögv elektrisk ljós á tí kommunala jólatrænum sum vanligt. Tað skuldi undirstrikast, at kapitalismán var í kreppu, meðan socialismán blómaði.

Tað merkist væl í Føroyum

Vinnulívið førir beinanvegin um oljuprísirnar fara upp ella niður. Hækka prísirnir, verður dýrarí at framleiða. Serliga innan vinnugreinir, sum brúka nögva olju ella oljuúrdráttir, merkjast broytreging. Eitt nu brúka trolrar meira olju enn línu-bátar, ti sjálvur veiðiháttur-

Seinnapartin mánadagin, sum var fyrsti dagur aftan jólalæguna, at valutahandlin var tikin upp aftur, stod Euro sterktánn enkrantíð í mun til US-Dollar. Við óðrum orðum er dollaravirðið fallið enn eina ferð. Fyrj jól kostar 1 íalt 1,3542\$. Tann 27. desember var prísurin komin upp á 1,3631\$. Gongdin vantast at halda fram, og eingi teknir eru til at ECB, European Central Bank, ætlaar at keypa upp dollars fyrir at stabilisera hann. Týsdag fyrrapart var dollarin styrknadur eitt sindur aftur, og soleidið gongur tað upp og niður. Men tendensurin her seinast í 2004 er, sum trend-linjan visir, ein styrking av – Euro í mun til \$ - Dollar

in - við stórarí maskinkraft at draga trolíð gjøgnum sjógvín - krevur tað.

Eftirsum oljan á heimsmarknaðinum verður prísetti í dollars, er tað avgverandi hvussu prísurin útviklast á hesum báðum 'vørum'. Oljuprísurin hefur sum heild hesi seinastu fýra árin verið hækkaníð, tö fallandi seinastu mánaðirnar. Hygg mynd 1 um tað sôguliga perspektivið, og mynd 2 um tað seinastu gongdina. Dollars hava verið minkandi í virði seinastu árin (grein í Sosialum, 11.dec). So tann ringasta stóðan hjá einum fóroyskum trolara ella húsarhald kemur í tó oljuprísur hækkar og dollars falla.

Öll fóroysk húsarhald merkja tað eisini, tí upp-hitingin við oljufýri verður

dýrari. Og sjálvt um hús flest í dag eru væl bjálvaði við rockwool, so eru olju-útreislurnar ein týðandi postur í húsarhaldinum hjá familjunum. Eisini SEV framleiðir streymin við stórrí útreiðslum, tí til dómis dieselverkið á Sundi verður drivið við olju.

Hvat kostar oljan?

Fleiri faktorar ávirka prísin á olju á marknaðinum. Eitt er hvat ið tað kostar í framleiðsluútreiðslum. Annað er hvussu politisku viður-skiftini í heiminum laga seg, og hvussu hesi kunnur pressa prísin upp ella niður. Tríðja er, at dollar-virðið og inflatið í eisini einum hava sína ávirkan, bæði uppá stutt og langt sikt. Tá oljuprísir skula sammetast yvir longri

skeið má fyrivarni takast fyrir hesum og prísirnir mugu standardiserast á onkran hátt. Inflationin ger at sama voru kostar meira í krónum ella dollars.

Tá eg var smádrongur, kostaði eitt frímerki til vanlig bræv 20 oyru, í dag kostar tað 550 oyru, ella 28 ferðir so nögv. Fyrj at kunna samanbera eru allir oljuprísir herefirt uppgivnir í 2000 dollarum.

Soleiðis kann sigast, at meðalprísurin á olju hevir í skeiðinum 1948-2004 verið umleið 21\$. Prísurin í USA, heimsins stórti olju-brúkari, hevir í meðal ligið eitt sindur lægri, umleið 1 \$.

Oljuprísir og OPEC

Mynd 1 visir oljuprísin, settur í 1996 dollars-virði, seinastu 35 árin. Rútar eru settir inn, sum forklára ymsar hendingar, sum álvarsliga sparkaðu prísin upp ella trýstu hann niður. Forsegan er eisini spennandi, tí hetta er eisini ein kampur um lív og deyd millum monopolir sínámillum, millum monopolir og stjórnir, nationalistar og imperialistar, um býti av ríkidoeminum. Stutt sagt eitt stríð um vald og ræði. Men hesa forsøguna lata vit ligga hesaferð.

OPEC, Organization of Petroleum Exporting Countries, varð grundað í 1960. Stovnandi londi USA, Irak, Saudi Arabia, Kuwait og Venezuela. Tey oljuframleiðandi londini

sóu, at útflutningurin av olju, hoast vaksandi í nögd, varð minkandi í virði. Síðani Seinna Heimbardaga býtisvirði fyri eina tunnu av olju fallið við 40 %.

Seinni, í 1971, komu fleiri lond aftrat: Indonesia, Nigeria, Libya, Algeria, Sameindu Arabisku Emiratini, Qatar. Og sama ár misti USA yvirræðið á prísettingini, sum skifti yvir til OPEC

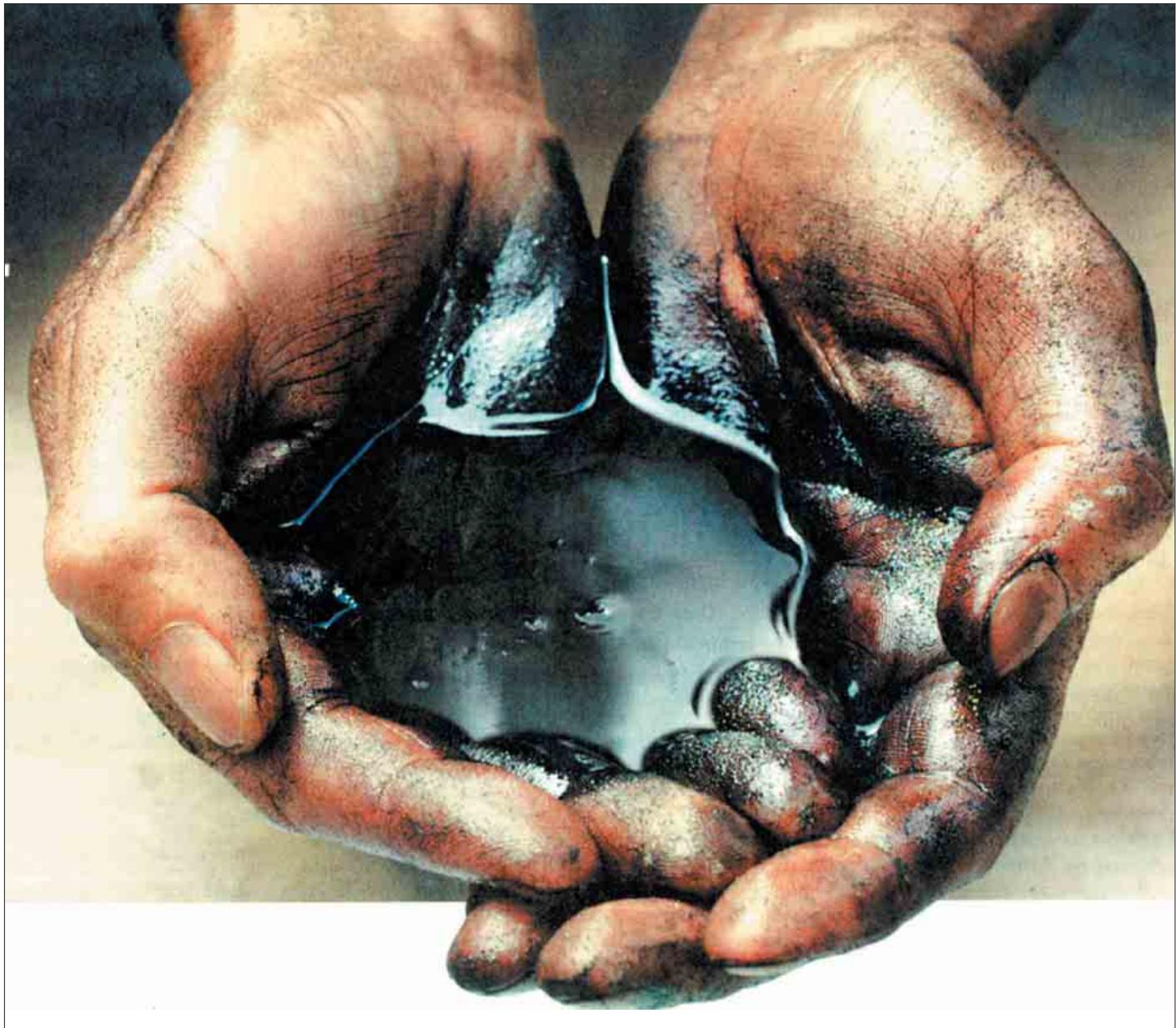
Yom-Kippur kríggjó

Tann 5. oktober 1973 brast kríggj á millum Ísrael og Egyptaland-Sýria, kallað Yom-Kippur ella Oktoberkríggjó. Grundin var einaferð enn tann óloysti Palestína-spurningin. Ísrael hersetti stór økir, og fyrir at pressa vestaneldini til at fáa Ísrael at taka seg aftur og fara at samráðast um tann óloysta spurningin, settu arabisku londini í verk embargo (oljeflytningsbann) móti tveimur útvaldum londum: USA, heimsins stórti brúkari og Hollandi, við stórustu oljhavnini Rotterdam. Og framleidslan minkaði úr 5 niður í 1 millión tunnum dagliga (MTD). Hetta gav umgangandi prísum eitt spark upp til meira enn tað dupulta. So koma eini 10 ár, har prísurin er rættiliga stabilur, men heldur sær á einum högum stöði.

Hetta fær tað positiva árin, at nögv tiltök verða sett í verk fyrir at finna og troyna nýggjar keldur, fyrir at útvikla nýggjar boríhættir, fyrir at spara uppá oljuyntsluna og at finna aðrar örkueldur enn olju. Hús verða bjálvaði, termorútar verða settir í, nýggir bilar koyra fleiri kilometrar uppá liturin. Kjarnorka vinnur fram, vindorka fær nýggjar umstóður, el-verk leggja um frá olju til kol ella natúrgass.

VINNUSÍÐURNAR

BLAÐIÐ VIÐ ÞÓRÖYTHU VINNU SÍÐUNDUNUM

Framhald av síðu 18

Khomeini kemur til, og amerikavurinurin shahurin flýggjar

Í 1979 gjördist stóðan í Iran óstabil, og Shahurin Reza Palahvi, sum í sínari tilde bleiv settur inn af bretskum og amerikanskum áhugamálum, misti tamarhaldid á stöðuni og flýggjaði. Heim kom Ayatolla Khomeini, sum gjördi Iran til eina Islamiska republikk. Tá varð paníkkur í USA, sum hugsaði sum orðatakið: 'har ein skriða er lopin, er onnur

væntandi'. Oljuframleiðslan minkað úr 5 MTD niður í næstan onki. Einaferð enn meira enn tvífaltaðist prísurin.

Bæði nú og undir fyrru oljukreppuni royndi USA at kontrollera og setta hármarksprísir á heimamarknaðinum. Hetta ljóðaði í fyrsta umfari skilagott, men hevði fleiri negativa fylgjur. Fá tiltök voru til dómis sett í verk fyri at minka um nýtsluna. Teir koyrdu framvegis í stórum benzín-slükandi bilum. Fá tiltök voru sett í verk, at ókja um orku-eftækivititin í framleiðslu-

uni. Tey amerikansku oljufelögini fingu lægri prís heima enn aðrastaðir, og avlopið - sum kundi verið brúkt til at finna nýggjar keldur og nýggjan teknikk - var lítið. So tå næsta oljukreppan kom í 79-80 var USA verri fyri enn hini londini í Vesturheiminum.

Kríggji millum Irak og Iran 1980

Í september 1980 legði Irak við Saddam Hussein á grannalandi Iran, sum hann ventaði stóð veikt aftaná kollveltingina har. Aft-

anfyri stóðu helst eisini ávíðar kreftr vestanfyri, sum vildu sleppa av við Khomeini aftur. Kríggjöld drög út, men eingin gjördist veruligur vinnari.

Oljuprísirnir í 80-unum fórdu til búskaparliga kreppu, fallandi framleiðslu og arbeidsloysi víðahvar, men - ikki í Föroyum. Her voru gullashár við lántum pengum.

Kreppan fórði til minkandi eftrispurning eftir olju og prísrínir fóru aftur at falla, tí OPEC-londini ikki megnadu at semjast um framleiðslukvoturnar. Lond

royndu at snýta og í dulnum framleiða meira enn kvota segði. Stórframleiðarin Saudi Arabia royndi at vera tað landið, sum reguleraði marknaðin og prísin. Men í longdini miseyndadist tað. Saudi Arabia fór í 1985 at seta teirra oljuprísir eftir spot-marknaðinum og ökti framleiðsluna úr 2 upp í 5 MTD. Prísrínir fullu, sum sæst á mynd 1, og hevir síðani ligið á einum stóði, sum bert er eitt sindur hægri enn tað fyrst í 70-

Keldur:
Annual Statistical Bulletin
(www.opec.org/publications)
A.P. Möller-Mærsk A/S:
Halvársrapport 2004
Den store Danske Encyclopædi. Gyldendal.
Oil price History and Analysis
(www.wtrg.com)
J.S. Juul: Stigende oleipriser.æ-rådet, 11.6.04.

Framhald á síðu 20

Framhald av síðu 19

unum.

Herseting av Kuwait og Gulf-kríggjóð

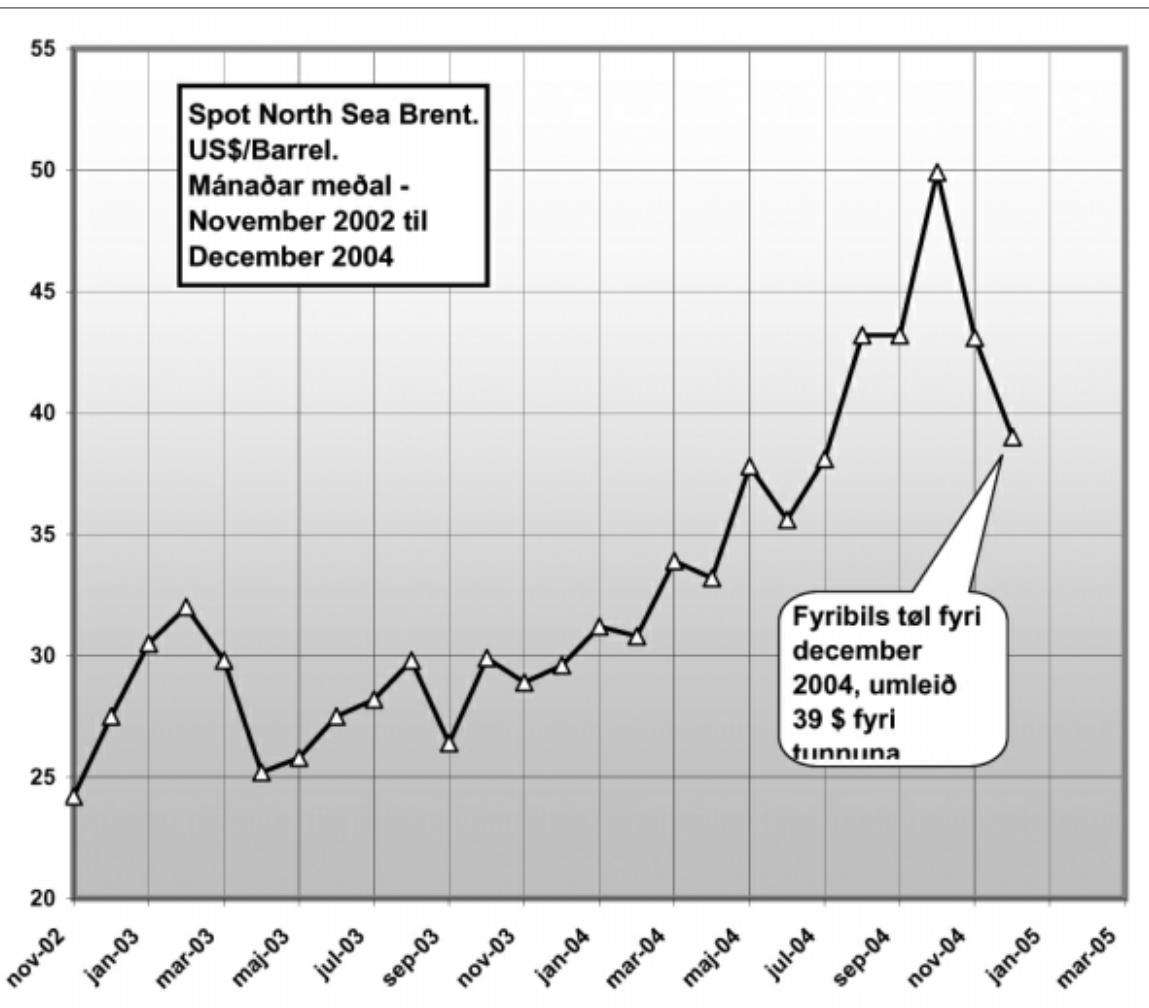
Saddam helst seg hava rætt at fáa Kuwait, afturfyri royndina at de-stabilisera Khomeini í Iran. Hann hersetti í august 1990 alt Kuwait, og í somu lótu fóru oljuprísirnar aftur til himmals, sum tað sæst á strikumyndini. Men hetta vardi ikki so leingi, tí sameind herlið, við USA á odda og við danskari lutþoku (fregattin Olfert Fischer sigldi tann langa vegin) róku Irakar aftur.

Oljuprísurin hækkaði í 1999 til 2004

Í juli 1997 tók ein kreppa seg upp í teimum asiatsku londunum, sum bera heitið NIC-lond, ella Newly Industrialized Countries, ella lond, sum nýliga eru blivin idnaðarlond; Suður-korea, Singapore, Taiwan, Malaysia. Summi rokna Kina við. Samstundis økti OPEC um kvoturnar og framleiðsluna. Teir hóvdu helst undirmetti stöðuna í Asia, har oljunýtslan minkaði. Hægri framleiðsla og lægri nýtsla og eftirsprungur fekk enn einaferð prisin at falla til eitt lágt stöði.

So kom ein turbulent tið. Álopið á World Trade Center í New York, USA legði, sum hevnd, fyrist á Afghanistan og síðan á Irak, og royndi at fáa tamarhald á viðurskiftunum og at verja seg móti ágangi.

Seinasta árið við hækkanði oljuprísum kann forklárár við, at útbóðið hefur verið ótrygt vegna terroristarferðir í Mídeystri og Irak. OPEC-londini hava harafrat verið afturhaldandi við at ökja um framleiðsluna. Men eisini eftirsprungurin hevur verið hækkandi og harvði press-

Prísurin á olju frá Brent-feltinum í Norðsjónum, sum setir referencu-prísin í Europa. Hetta eru meðalprísir fyri hvønn mánaða frá november 2002 til december 2004

að prísirnar upp. Í Kina og Asia annars er stórur vökskur í framleiðluni, og tað krevur meira olju. Kina stendur í 2004 aftanfyri 30-40% at vöksnum í eftirsprungi eftir olju, og so-leiðis væntast stóðan eisini at vera næsta ár. Men eisini í USA er framleiðsluvökst-

urin rættiliga stórus, og vær stórru enn í Europa.

Seinastu príshækkingarar

Prísfallið seinast í desember komst af frábóðan um, at amerikansk oljegomslurnar voru nögv

stórið enn væntað, og tí för helst eigin storri eftirsprungur at koma vegna kalda veturin í USA.

Hesin hegu oljuprísir hava eina beinlieiðis ávirkan á búskapin í Europa, Danmark og í Føroyum.

Ferðavinna og flutningur af fólk og farmi verða bein-

leiðis rakt við hægri ferðaseðlaprísum og farmagildi. Sum beinleiðis úrslit av hesum ætlar JAL, Japan AirLines nú at leggja eitt eyka oljegjald aftur ferðaseðlaprísinum.

Hinvegin kann tað tó eisini metast, at meðan oljuprísir eru høgir, er

áhugin at leita eftir olju "frontier"-ókjum, sum á foroysku landleidiðini, eisini í hæddini.

Dollarin viknaður enn meira

VINNUSÍÐU-GREININGIN

Rolf Guttesen
Rg@geogr.ku.dk

Seinnapartin mánadagin, sum var fyrsti dagur aftaná jólahalgunu, at valutahandlin var tikit upp aftur, stóð Euro sterkti enn nakrantíð í mun til US-Dollar. Við óðrum orðum er dollarvirðið fallið enn

eina ferð. Fyrí jól kostaði 1 íalt 1,3542 \$. Tann 27. december var prisurin komin upp á 1,3631\$. Gongsdin væntast at halda fram, og eingi tekin eru til at ECB, European Central Bank, ætla at keypa upp dollars fyri at stabilisera hann. Týsdag fyrrapart var dollarin styrknáður eitt sindur aftur, og soleiðis gongur tað upp og niður.

Men tendensurin her seinast í 2004 er, sum trend-linjan visir, ein styrking av - Euro í mun til \$ - Dollar.

Langtíðargongdin í oljuprísunum 1970 til 2004, roknað í 1996-\$ virði

